

KONTINUIRANI PRITISAK ODOZDO

RAZGOVOR S IVANOM ZLATIĆEM, MARIJOM RADIŠIĆ I MILENKOM SREĆKOVIĆEM IZ POKRETA ZA SLOBODU O MODELIMA RADNIČKE SAMOORGANIZACIJE U SRBIJI

JELENA OSTOJIĆ I MARKO POGAČAR

U radničkom organiziranju cilj vam je horizontalno povezivanje radničkih grupa u cilju zajedničke borbe. Kako, prema vašem iskustvu, u praksi funkcioniraju direktodemokratski ustrojene organizacije te kako je takav ustroj uklopljen u hijerarhizirane strukture društva u kojem djeluju?

Pokret za slobodu povezuje Štrajkačke odbore iz različitih preduzeća i različitih gradova kako bi se oni medusobno upoznali, razmenili iskustva i koordinirali tokom zajedničkih protesta. Takođe se trudimo da iskustvo stečeno u radničkim borbama sačuvamo u što većoj meri. Saradujemo sa predstvincima Štrajkačkih odbora koji su na demokratski način izabrani za predstavnike radnika nego što je to slučaj sa predsednicima sindikata. Povezivanje radničkih grupa je dalo određeni uspeh u nekim radničkim borbama. Taj uspeh se ogledao pre svega u raskidu ugovora o privatizaciji, u pojedinim slučajevima čak i u hapšenju vlasnika i oduzimanju imovine, čime su se stvarale mogućnosti za spasavanje fabrike od neodgovornog upravljanja i propasti, odnosno za očuvanje proizvodnje i radnih mesta. Najveći doprinos povezivanja je ipak u medusobnoj podršci i ohrabrenju koju te radničke grupe daju jedna drugoj.

Direktne demokratske radničke grupe nastaju tokom radničke borbe. Radnici se organizuju na taj način najčešće iz dva razloga: kako bi sprečili zloupotrebe koje bi nastale ukoliko bi samo pojedinci odlučivali na osnovu svog ličnog interesa, ali i da bi sprečili da sindikalne centrale preko svojih predstavnika u preduzećima nametnu radničkoj borbi svoje ciljeve i interes. Takvim organizovanjem se na vrlo efikasan način sprečavaju nepovoljni dogовори sa predstvincima vlasti, poslodavcem ili vlasnikom. Direktodemokratsko organizovanje počiva na medusobnom poverenju i solidarnosti, što unosi sasvim novu političku kulturu u radničke borce, koje su prethodnih godina često bile oslonjene na očekivanje da će im sve probleme rešiti politički uticaj sindikalne centrale.

Sindikati u Srbiji nažalost imaju centralizovano i hijerarhijsko vodstvo, od čije volje zavisi kojim pravcем će se odvijati aktivnosti osnovnih organizacija sindikata, to jest konkretnih fabričkih sindikata. Centrale sindikata su se tokom proteklih deset godina pokazale kao korumpirane i to je verovatno najvažniji razlog zašto se sve više radničkih kolektiva odlučuje za horizontalno povezivanje sa kolegama iz drugih preduzeća i stvaranje nezavisnog radničkog pokreta. Važno je napomenuti da ove inicijative uglavnom ne idu u pravcu stvaranja novih sindikata, već su više usmerene na demokratizaciju postojećih. Ljudi postaju svesni da hijerarhijske sindikalne strukture vrlo lako kontrolišu sve potčinjene elemente

unutar sebe, tako da se sve češće čuje da su najveći problem radničkog organizovanja u Srbiji sindikalne vrhuške koje već decenijama gospodare sindikalnim organizacijama i vode ih kao svoja privatna preduzeća. Ti ljudi imaju potpuni monopol na sindikalno organizovanje, koji im omogućuje sprega sa vlastima. Kao što jedna ista nomenklatura na vlasti i u opoziciji već decenijama ima monopol na bavljenje politikom u Srbiji, takvo je stanje i u sindikatima pa je jasan interes koji sindikalne lidere upućuje na spregu sa vlastima, a ne na odgovornost prema svojim članovima. Sprega vlasti i sindikata posebno je uočljiva kad postoji neki lični interes ljudi iz vlasti zbog kojeg sindikalne centrale prisiljavaju fabričke sindikate da borbu okončaju ili je vode u odredenom smeru koji nije dovoljno konfliktnan da bi se u pitanje dovela vlasnička struktura nad fabrikom.

RELIK SOCIJALISTIČKOG UREĐENJA

Sami ste stvarali medije kroz koje se otvarao prostor za agitaciju i promicanje radničke borbe. Je li to bio i svojevrstan odgovor na reprezentaciju radničke borbe u mainstream medijima ili upravo potpuno nepostojanje medija koji bi se bavili temama bez kojih, kako u Hrvatskoj tako i u Srbiji, nije moguće niti govoriti o socijalnoj pravdi?

Komercijalni mediji se retko kada bave radničkim problemima, a i kada se bave, rade to na neadekvatan način. Kada se bave političkim pitanjima, najčešće reprodukuju vladajuću ideologiju u kojoj su radnički protesti videni kao smetnja tranziciji i ekonomskim reformama. Radnička prava su videna kao relikt starog socijalističkog uređenja koji treba odbaciti kako bi svetla budućnost bila ostvarena.

Informativni rad naše organizacije voden je stavom da je potrebno prikazati dogadaje iz ugla samih radnika, pre svega onih koji se bore protiv tranzicionih nepravdih. Tekstove koje štampamo u našim besplatnim radničkim biltenima dajemo samim radnicima na uvid i mišljenje pre nego što ih objavimo. Povremeno im pomažemo oko pisanja i plasiranja saopštenja za medije, koja se takođe usvajaju na radničkim zborovima, sastancima Štrajkačkih odbora, ili od strane za to izabranih radničkih predstavnika. Same tekstove i saopštenja pišemo nakon razgovora sa radnicima i uvida u dokumentaciju. Nedavno smo objavili knjigu *Desindustrializacija i radnički otpor* u kojoj smo sabrali najveći deo tih tekstova. Pored toga, objavljujivali smo časopis koji se distribuirao preko kioska u Srbiji i snimali filmove i video prikaze radničkih borbi.

Svrha biltena koje štampamo je informisanje javnosti o radničkim problemima i nepravdama sa kojima se susreću. Ali istovremeno cilj biltena je interno

radničko informisanje radi povezivanja sa drugim radničkim grupama. Sve veću ulogu u takvom informisanju sada igraju i naš web sajt www.pokret.net i sve prisutnije internet društvene mreže.

Možete li reći više o radničkoj partiji Ravnopravnost i koliko je ovaj tip političke borbe (dakle, riječ je političkoj stranci koja je ušla u Zrenjaninski parlament) u skladu s vašim uvjerenjima ili pak inicijalnim odrednicama Pokreta za slobodu?

Ravnopravnost je pre odluke da postane politička stranka bila lokalni radnički pokret, nastao solidarnim udruživanjem radničkih grupa iz Jugoremedije, Šinvoza i Banatske eksportne klanice (BEK). Pokret nastaje marta 2007. godine, dakle neposredno nakon što su radniči-akcionari Jugoremedije na skupštini preduzeća posle višegodišnje borbe preuzezeli kontrolu nad fabrikom od zloglasnog tajkuna Jovice Stefanovića – Ninija. Uprkos nezainteresovanosti medija za radničke borce, pobeda u Jugoremediji je odjeknula širom Srbije, međutim recepcija njihovog iskustva ipak je bila daleko najkvalitetnija u samom Zrenjaninu. Naime, zrenjaninski radnici su iz neposrednog iskustva vrlo dobro znali na koji način je izborena pobeda u Jugoremediji. Presudan elemenat svakako je bila nesvakidašnja upornost, solidarnost i doslednost kolektiva u borbi za radno mesto, međutim pored ovih kvaliteta Jugoremedija je u praksi radničke borbe u Srbiji unela neke elemente koji joj ranije nisu bili svojstveni. Tu pre svega mislimo na jedan sasvim racionalan i praktičan pristup političkoj realnosti. Tokom njihove četvorogodišnje borbe nebrojeno puta smo i sami pomagali u odlučivanju kako da se iskoristi neka trenutna politička okolnost, ali da se istovremeno zadrži autonomija u odnosu na različite činioce iz vlasti i opozicije na koje se od slučaja do slučaja računalo kao na trenutne saveznike. Nakon pobjede u Jugoremediji, bilo je mnogo pokušaja da se ona diskredituje upravo zbog toga što radnici tokom borbe nisu bili gadljivi na političku arenu.

NAPADI S LJEVICE

Na žalost, napadi su najčešće dolazili sa levice, u ime nekakvog ideološkog čistinstva. Danas je svima jasno da glasine koje su tada širene nemaju veze sa istinom, ali 2007. godine ste vrlo često mogli čuti ljude sa levice pa čak i neke koji se danas zaključuju rukom i 'objašnjavaju' da izbacivanje Ninija Stefanovića iz Jugoremedije zapravo nije radnička pobeda, već odluka doneta u vlasti i farmaceutskom lobiju. Pomenućemo samo da je na jednoj našoj tribini u Novom Sadu početkom 2008. godine, na kojoj smo emitovali naš film o Jugoremediji i govorili o njihovoj borbi, Želimir Žilnik tvrdio kako pričamo gluposti i objašnjavao

U SRBIJI DIREKTNA DEMOKRATIJA JE IDEJNO PRIHVAĆENA MEĐU STUDENTSKIM GRUPAMA KOJE POKUŠAVAJU DA SE ORGANIZUJU NEZAVISNO OD ZVANIČNIH STUDENTSKIH INSTITUCIJA, KAO ŠTO JE STUDENTSKI PARLAMENT KOJI JE KONTROLISAN OD STRANE PARTIJSKIH KADROVA

nekakvu teoriju o interesima Demokratske stranke i Hemofarma. Takve glasine su puno doprinele da se uticaj pobede u Jugoremediji ograniči samo na Zrenjanin, gde je istina bila svima poznata i gde se nije moglo manipulisati činjenicama. Iz optimizmainiciranogpobedom u Jugoremediji, aktivirale su se radničke grupe u Šinvozu i BEK-u, a radnici Jugoremedije su ih podržali, pre svega u smislu pravne pomoći, ali i na druge načine. Pretpostavljam da je i čitaocima u Hrvatskoj poznato koliko je dug dan u štrajku, ili blokadi preduzeća, naročito kada imate porodicu, a blokade u Šinvozu i BEK-u su se otegle na više meseci pa i godina, tako da je jasno kakvu su podršku tražili i dobili od Jugoremedije. To je za radnike i akcionare Jugoremedije bio veliki rizik, jer su se i sami ponovo mogli naći pod udarom represije, međutim ipak su odlučili da podrže svoje kolege. Iz takve situacije je stvoren Pokret Ravnopravnost, koji je početkom 2008. godine postao lokalna politička stranka. Nama je takva njihova odluka bila dosta nelagodna.

Tokom leta 2007. godine smo učestvovali u razgovorima u kom pravcu Ravnopravnost treba da ide i neki od nas su se otvoreno protivili formiranju stranke. Ipak, radnici su se odlučili za takav pravac, a mi smo ipak odlučili da ih u tome

BORBA RADNIKA U SRBIJI PROTIV KORUPCIJE U PRIVATIZACIJI JE EGZISTENCIJALNOG KARAKTERA, JER RADNICI BRANE IZVOR PRIHODA OD KOJIH ŽIVE

podržimo, iz više razloga. Pre svega, nismo hteli da zatvaramo oči pred celinom iskustva borbe za Jugoremediju. Ona jeste pre svega počivala na solidarnoj snazi kolektiva, ali je sve vreme imala i odlike stranačke borbe. Ljudi koji su vodili tu borbu su bili političari i 2004. godine, kad su bili gladni, izbačeni na ulicu. I to ne samo da su bili političari, već su to radili jako dobro – bili su vrlo vešti prema ‘drugoj strani’, i vrlo odgovorni prema ljudima koji su ih izabrali. Nakon što su 1. marta 2007. godine rešili svoj problem, odlučili su da podrže svoje kolege iz drugih firmi, ali sada sa mnogo ozbiljnijim kapacetetima nego što su ih sami imali dok su se borili. U takvoj situaciji, morali smo sebi priznati da odluka o formiranju radničke političke strane u Zrenjaninu ima puno logike, i da može biti dobro rešenje za dalju borbu. Drugi važan razlog da ih podržimo bila je činjenica da je Ravnopravnost lokalna partija. Smatrali smo, naime, da je moguće održati direktnodemokratske principe kada se partijska borba vodi u lokalnoj zajednici. Zrenjanin je mali grad, ima stotinak hiljada stanovnika. Voditi partijsku borbu u lokalnom parlamentu, u sredini gde se ljudi poznaju i gde su izabrana lica praktično u svakodnevnom kontaktu sa svojim biračima, to ipak nije isto što i partijska borba na nacionalnom nivou. Treći važan razlog zašto smo podržali formiranje partije je činjenica da je to prva prava radnička partija u Srbiji, nastala odozdo, udruživanjem više radničkih kolektiva. Zaključili smo da će taj pokušaj, kako god se završio, uneti novu dinamiku na srpskoj političkoj sceni od koje za našu

zajedničku borbu može biti mnogo više koristi nego štete.

Ispostavilo se da je odluka bila dobra. Parlamentarna borba Pokreta Ravnopravnost dovela je do toga da Zrenjanin bude prvi grad u Srbiji koji je zauzeo jasan stav o pljačkama koje su se desile u privatizaciji njihovih preduzeća, i koji podržava zahteve radnika da se lopovi kazne i da preduzeća ponovo prorade. U Srbiji inače lokalni političari izbegavaju čak i da govore o privatizaciji, jer je ona u nadležnosti Vladine agencije, i na sva pitanja o nezaposlenosti i deindustrializaciji odgovaraju sleganjem ramena i najavama da će privući green field investicije. U Zrenjaninu to više nije slučaj, zahvaljujući ulasku Ravnopravnosti u lokalnu politiku. Zrenjaninski parlament je 2009. godine jednoglasno podržao izveštaj svog Anketnog odbora o Šinvozu, koji je osnovan na inicijativu Ravnopravnosti i kojim je odlično predsedavao radnik Jugoremedije Branislav Markuš. Radi se o prvom dokumentu bilo koje lokalne samouprave u Srbiji u kom je data analiza jedne privatizacije, sa zaključkom da su radnici i mali akcionari oplačkani i zahtevom od nadležnih organa da se nepravda ispravi.

FABRIČKI SINDIKATI

Kakva je vaša ocjena sindikalne scene u Srbiji? Kako vidite ulogu sindikata danas? Jesu li aktivnosti Pokreta za slobodu ujedno i odgovor na njihov rad?

Pokret za slobodu do sada nije saradivao ni sa jednom sindikalnom centralom, već isključivo sa fabričkim sindikatima, koji su osnovne organizacije velikih sindikata. Fabrički sindikati su podložniji kontroli samih radnika i manje su otuđeni od njih, što je preduslov njihove demokratičnosti. Štrajkački odbori su često sastavljeni od predstavnika svih fabričkih sindikata i radnika koji nisu članovi nijednog sindikata, čime se ostvaruje ravnoteža povremeno različitih interesa unutar radničke grupe.

Borba radnika u Srbiji protiv korupcije u privatizaciji je egzistencijalnog karaktera, jer radnici brane izvor prihoda od kojih žive. Pokušavaju da spasu svoje fabrike od sudbine koja je zadesila veliki broj drugih fabrika koje su prestale sa radom jer je novi vlasnik imao neke druge planove sa njom, najčešće vezane za zemljište i nekretnine. Štrajkački odbori u privatizovanim fabrikama najčešće se suprotstavljaju postupcima vlasnika koji fabriku uvode u stečaj i dovode do gubitka radnih mesta. Često se, naime, dešava da vlasnici u Srbiji jesu zainteresovani za proizvodnju, ali da uvide svoje fabrike u stečaj sa svesnom namerom da se na taj način reše radničkih akcija, kolektivnih ugovora i svih drugih obaveza prema radnicima koje su preuzeli kupujući preduzeće. Da bi to postigli, oni kupljeno preduzeće zadužuju prema drugim svojim firmama kako bi se u stečaju pojavili kao najveći poverioci koji mogu da predlože program reorganizacije i izadu iz stečaja kao jedini vlasnici, sa mogućnošću da sada zaposle koga oni hoće, pod uslovima koji njima odgovaraju.

Sindikati nisu reagovali na ovakve zloupotrebe, već su se najčešće ograničavali na usko sindikalne zahteve za isplaćivanjem plata ili povezivanjem radnog staža. Radnicima je vremenom postajalo jasno da ovako koncipirana sindikalna borba nema odgovor na najvažnija pitanja opštanka fabrike. S druge strane, vlasnici su za svoje namere imali političku podršku i bilo im je omogućeno da krše zakon, što

CENTRALE SINDIKATA SU SE TOKOM PROTEKLIH DESET GODINA POKAZALE KAO KORUMPIRANE I TO JE VEROVATNO NAJAVAŽNIJI RAZLOG ZAŠTO SE SVE VIŠE RADNIČKIH KOЛЕKTIVA ODLUČUJE ZA HORIZONTALNO POVEZIVANJE SA KOLEGAMA IZ DRUGIH PREDUZEĆA I STVARANJE NEZAVISNOG RADNIČKOG POKRETA

je najverovatniji razlog zašto sindikati nisu ulazili u konflikte vezane za pljačku u privatizaciji. Na primer, najveći sindikat u Srbiji je ucenjen time što država stalno preti da će mu oduzeti zgradu, koju taj sindikat iznajmljuje za novac od kojeg se finansira. Najveća šteta koju sindikati nanose radničkom organizovanju je činjenica da se oni više bore medusobno nego što se bore za poboljšanje položaja radnika. Istovremeno, oni na sve načine pokušavaju da spreče horizontalno povezivanje radnika na ravnopravnim osnovama, jer strahuju za svoj monopol.

Postoje li slučajevi konkretne (horizontalno organizirane i strukturirane) radničke borbe u Srbiji koji bi mogli poslužiti kao instruktivan primjer drugim radnicima koji se nalaze u sličnim uvjetima?

Postoje brojne radničke borbe koje mogu poslužiti kao inspiracija drugim radničkim grupama. Mi sada radimo na filmovima koji će te borbe predstaviti javnosti. Međutim, svaka radnička grupa nalazi se u specifičnim okolnostima i ne postoje recepti koji se mogu preslikati na potpuno jednak način. Ono što su postigli, na primer, radnici Jugoremedije postigli su u određenim okolnostima koje se ne javljaju na identičan način kada su u pitanju druge radničke grupe. Trebalо je prepoznati odgovarajući trenutak i šta preduzeti. Radnici Zastave elektro iz Rače su takođe postigli određeni uspeh, ali krajnji ishod je drugačiji. Međutim, ako bi išta trebalo izvući kao preporuku za druge radničke grupe, to je da, pre svega, moraju biti solidarni medu sobom, jasno artikulisati čemu se suprotstavljaju i šta traže, moraju raditi na pridobijanju podrške javnosti i čitave zajednice u kojoj žive, solidarnom povezivanju sa drugim radničkim grupama, i razmenjivanju iskustva. Metode koje trebaju koristiti su raznovrsne – od direktnе akcije do pravnih metoda kojima bi osigurali svoju pobedu.

STUDENTSKE GRUPE

Je li, na kojim osnovama i koliko uspešno, pokušana integracija s drugim trenutnim stanjem fundamentalno ugroženim društvenim grupama? Postoje li i surađujete li s drugim na dirđem osnovama organiziranim grupacijama u Srbiji i inozemstvu?

Ugroženi i siromašni imaju teško savladavajući prepreke u svom organizovanju. Pre svega su te prepreke finansijske prirode.

Pokret za slobodu radi na povezivanju radničkih i seljačkih grupa i udruženja. Tamo gde su upropšćena radna mesta deo radnika se vraća poljoprivredi na svojim imanjima. Međutim, uslovi za opstanak poljoprivrede su dosta otežani. Veliki broj preprodavača i tržnih centara koji se ugrađuju u prodajnu cenu prehrambenih proizvoda nanose štetu i primarnim proizvođačima i potrošačima. Organizovali smo konferenciju Poljoprivredna reforma u Srbiji i objavili knjigu *Zemlja i sloboda* sa ciljem da se odrede glavni problemi sa kojima se suočavaju seljaci u svom radu. Poljoprivreda je takođe delatnost i velikog broja lica izbeglih sa ratom zahvaćene teritorije bivše Jugoslavije. Otuda je dosta bitno da se poljoprivreda unapredi kako bi se očuvao izvor prihoda i obezbedila egzistencija što većeg broja ljudi.

U Srbiji direktna demokratija je idejno prihvaćena među studentskim grupama koje pokušavaju da se organizuju nezavisno od zvaničnih studentskih institucija, kao što je studentski parlament koji je kontrolisan od strane partijskih kadrova. Nažalost, ima i grupa koje propagiraju direktnu demokratiju, a sve čine kako bi je sabotirali.

U zemljama u okruženju takođe pokušavamo da se povežemo sa što većim brojem direktno demokratskih organizacija i grupa. U Hrvatskoj nam je posebno zanimljiva medusobna podrška studenata, seljaka i radnika, kao i sami studentski protesti i blokade fakulteta, u kojima smo i mi sami učestvovali u Beogradu od 2006.-2007. godine. Saradujemo i imamo podršku radničkih grupa iz Evrope i Amerike. □